

HOUD DE GRONDWET IN EIGEN L(H)AND

LIJST PIM FORTUYN

WWW.LIJSTPIMFORTUYN.NL

7

Het volk zegt nee: Europees referendum

1 juni 2005

Ongeveer een week na de Europese verkiezingen, op 18 juni 2004, werd de Europese Raad van staats- en regeringsleiders het eens over het ‘Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa’.¹ Op 29 oktober werd het document plechtig ondertekend in Rome, waar in 1957 de EEG en Euratom waren opgericht. Vervolgens moesten de lidstaten het verdrag ratificeren. De Europese Conventie was nog niet helemaal klaar met het ontwerp voor de grondwet, toen Niesco Dubbelboer (PvdA), Boris van der Ham (D66) en Farah Karimi (GroenLinks) in mei 2003 een initiatiefwetsontwerp voor een raadplegend referendum over de Europese Grondwet indienden. De Raad van State gaf aan geen bezwaar te maken tegen een dergelijke volksraadpleging als vervanging van een tweede lezing door de Eerste en Tweede Kamer, zoals vereist bij wijziging van de Nederlandse grondwet. De VVD toonde zich na lang aarzelen gevoelig voor dit argument en stemde uiteindelijk in november vóór het wetsvoorstel, dat nu werd aangenomen met alleen de stemmen tegen van het CDA, de ChristenUnie en de SP. Ook de Eerste Kamer ging akkoord.

Het referendum was niet bindend, maar bedoeld als advies aan de volksvertegenwoordiging. Maxime Verhagen, voorzitter van de Tweede Kamerfractie van het CDA, verklaarde de uitkomst van het referendum te zullen aanvaarden, ook indien die negatief zou zijn, mits ten minste dertig procent van de kiezers er aan deel zouden nemen, en daarvan zestig procent of meer tegen zou stemmen. De PvdA stelde dezelfde voorwaarde aan de opkomst, maar vond dat vijftig procent plus één voldoende zou moeten zijn. De VVD stelde geen voorwaarden, net zo min als D66, GroenLinks, de LPF en de SP. ChristenUnie en SP kondigden aan de uitkomst van de volksstemming te zullen negeren.

De opvattingen binnen het parlement over de Europese Grondwet vertoonden het bekende patroon. CDA, D66 en VVD, die de regering vormden, namen evenals de oppositiepartijen PvdA en GroenLinks een positief, zij het niet kritiekloos standpunt in. Al deze partijen hadden het

Europees Parlement zonder meer extra macht gegund, met name waar het de begroting van de Europese Unie betrof. Niettemin beschouwden zij de grondwet als een stap in de gewenste richting, naar een meer democratische Unie. De ChristenUnie, SGP, LPF en SP zagen dat anders. De grondwet ging hen te ver de kant uit van een federale Europese staat. De SP kende graag meer bevoegdheden toe aan het Europees Parlement, maar niet aan de Europese Unie als zodanig. Nationale parlementen moesten meer zeggenschap krijgen over Europees beleid op hun grondgebied. De LPF steunde deze laatste eis van de SP, maar ging veel verder: het Europees Parlement kon beter helemaal verdwijnen; de Europese Unie moest zich beperken tot economische samenwerking tussen volledig soevereine staten. De enige nieuwe partij die succes behaalde bij de Europese verkiezingen, Europa Transparant, hield zich aanvankelijk op de vlakte, maar zou later stelling nemen tegen de grondwet.

Campagne

Na de Europese verkiezingen verdween de Europese Grondwet weer uit de publieke aandacht, althans in Nederland. Dat begon pas langzaam te veranderen in de wintermaanden van 2005. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voerde een campagne om de opkomst te bevorderen, via de verspreiding van folders en het plaatsen van advertenties. Het ministerie van Buitenlandse Zaken nam de inhoudelijke voorlichting over het grondwetverdrag op zich. Beducht voor beschuldigingen van machtsvertoon of 'ongelijkheid van wapens', nam het kabinet zich voor de actieve campagne vooral aan de politieke partijen en maatschappelijke organisaties over te laten. Een onafhankelijke Referendumcommissie, die door de Tweede Kamer was benoemd, kreeg onder meer als taak om een datum voor het referendum vast te stellen: dat werd 1 juni 2005. Verder moest de commissie één miljoen euro zo eerlijk mogelijk onder voor- en tegenstanders te verdelen. Bijna 150.000 euro ging naar de politieke partijen CDA, D66, PvdA en VVD of hun nevenorganisaties, die dat geld voornamelijk besteedden aan folders, brochures en discussiebijeenkomsten. Hun tegenspelers – ChristenUnie, Partij voor de Dieren, SGP, SP en het in 2004 van de VVD afgescheiden Tweede Kamerlid Geert Wilders – kregen nagenoeg evenveel. De rest van het geld kwam ten goede aan maatschappelijke organisaties.

EVP-ED

EUROPA
VERDIEN'T
JA!

Meer weten?
www.grondweteu.nl en www.cda.nl

CDA
OMDAT DE TOEKOMST
VINDINGSLEEG BEGINT

85

**VOOR DE
EUROPESE
GRONDWET**

D66
democraten

86

NEDERLAND
STERK EN
SOCIAAL
IN EUROPA

PvdA

V Ó Ó R
DE GRONDWET

87

1 JUNI: EURO-REFERENDUM.

**WEET
WAAR
JE JA
TEGEN
ZEGT.**

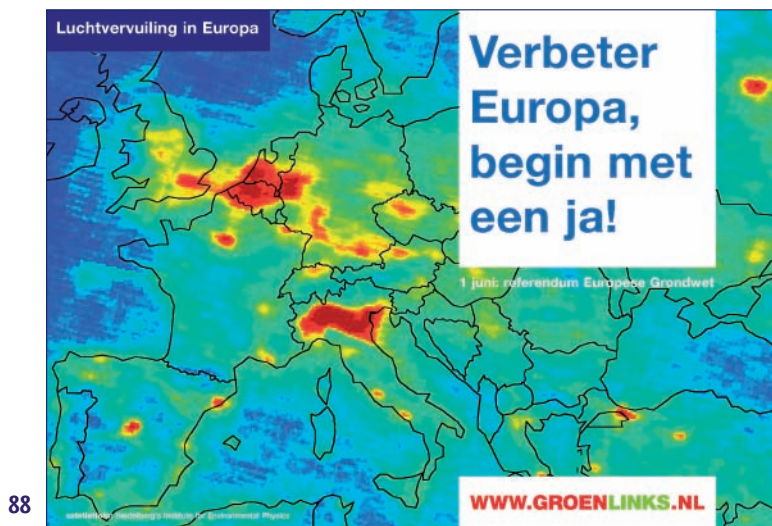
SP. MINDER POLITIEK. SP.NL

89

Voordat de campagne van start ging genoten de voorstanders van de grondwet een voorsprong, zo bleek uit verschillende peilingen, al wist de meerderheid van de bevolking nog nauwelijks wat er in het voorstel stond. Deze voorsprong verdween echter als sneeuw voor de zon, zodat de twee kampen elkaar medio maart 2005 ruwweg in evenwicht hielden. De opmars van de nee-stemmers had in de eerste plaats te maken met het feit dat de voorstanders – uit onwennigheid met referendumcampagnes, uit overmoed of uit vrees voor polarisatie – het initiatief overlieten aan de tegenstanders. Ze wekten bovendien weerstand met enkele negatieve uitspraken. Zo suggereerden minister-president Jan Peter Balkenende en minister Piet Hein Donner van Justitie – beiden lid van het CDA – dat afwijzing van de grondwet uiteindelijk de vrede in Europa in gevaar zou kunnen brengen. Minister van Economische Zaken Laurens Jan Brinkhorst (D66) waarschuwde voor een economische ramp: ‘Op den duur gaat in Nederland dan het licht uit en dan zetten we ons land op slot.’² Deze dreigende opmerkingen werden regelmatig aangehaald als voorbeeld van (te) negatieve propaganda van de genoemde regeringspartijen.³

Ten slotte ontbrak het in het kamp der voorstanders aan onderlinge coördinatie. Verhagen stelde in april vergeefs aan de andere partijen die de grondwet steunden voor om samen te werken en één gezamenlijk affiche te laten maken. De vijf partijen die de grondwet verdedigden voerden elk hun eigen campagne. De regeringspartijen CDA en D66 hadden beide een poster. [85, 86] De PvdA wilde als grootste oppositiepartij enerzijds afstand bewaren tot het kabinet – dat in deze periode bijzonder weinig populariteit genoot –, maar anderzijds toch de grondwet verdedigen. [87] Daarbij kampte ze met verdeeldheid in haar achterban, waarvan een belangrijk deel de grondwet afwees. Tot de dissidenten behoorden bekende partijleden als oud-minister (en oud-Vara-voorzitter) Marcel van Dam, en enkele medewerkers van het wetenschappelijk bureau van de partij. Ook GroenLinks balanceerde tussen steun aan de grondwet en oppositie tegen het kabinet, maar had minder te stellen met dissidenten in eigen gelederen. ‘Verbeter Europa, begin met een ja!’ was de leus. [88]

Hoewel de tegenstanders van de grondwet onderling net zo verdeeld waren als de voorstanders, konden zij dankzij de afwachtende en veelal defensieve opstelling van het ja-kamp al vroeg de thema’s van de campagne bepalen. Een belangrijk thema was de euro, die op zich eigenlijk weinig met de grondwet te maken had. Partijleider Jan Marijnissen van de SP trachtte de twee toch te verbinden: ‘Deze Grondwet komt uit

de koker van dezelfde die het Stabiliteitspact hebben bedacht en de euro hebben ingevoerd.⁴ Daarnaast viel de SP de grondwet vooral aan als stap op weg naar een ondemocratische en bureaucratische Europese ‘superstaat’, waarin bovendien de neoliberale ideologie van de markt ‘in beton gegoten’ werd. De drie miljoen folders die de SP verspreidde, legden de nadruk op de dreigende ‘superstaat’ waarin Nederland zou verdwijnen – op een kleurrijke kaart van Europa was ons land zelfs geheel door de Noordzee verzwoegen. [89] Daarnaast plakten de jongeren van de SP, verenigd in de organisatie ROOD, affiches met teksten als ‘Meer geld voor wapentuig? Stem JA’ en ‘Werken onder Poolse omstandigheden? Stem JA’.⁵ De SP had al in september 2003 het initiatief genomen voor een comité tegen de grondwet, omdat zij die als ‘niet democratisch, niet veilig en niet sociaal’ beschouwde.⁶ Het zogeheten Comité Grondwet Nee stond formeel los van de partij en telde ook leden van GroenLinks en PvdA.

Het verzet tegen de grondwet kwam niet alleen van links, maar ook van rechts. De ChristenUnie en de SGP verzetten zich eveneens tegen de verdergaande eenwording, centralisatie en ‘staatsallures’ van Europa.⁷ Daarnaast misten zij in de preambule van de grondwet een expliciete verwijzing naar de joods-christelijke traditie – in plaats van de ‘culturele, religieuze en humanistische tradities’ die nu in de tekst als inspiratiebronnen genoemd werden. Deze grondwet ‘stelt de mens centraal’, zo vatte de staatkundig-gereformeerde Europarlementariër Bas Belder

Tabel 9.
Uitkomst referendum Europese grondwet

	aantal	%
aantal kiesgerechtigden	12.172.740	100,0
uitgebrachte stemmen	7.705.196	63,3
uitgebrachte geldige stemmen	7.646.415	99,3
ja-stemmen	2.940.730	38,5
nee-stemmen	4.705.685	61,5

Bron: Kiesraad;
www.verkiezingsuitslagen.nl

zijn bezwaren samen.⁸ De ChristenUnie stelde zich genuanceerd op: ‘Europa oké, deze Grondwet: Nee!’ Voorzitter André Rouvoet van de Tweede Kamerfractie maakte in debatten ook gebruik van meer pragmatische argumenten. De voorzichtigheid van de ChristenUnie hing wellicht samen met verdeeldheid in eigen kring. Vooraanstaande partijleden als oud-senator Jurn de Vries en oud-lijsttrekker Kars Veling spraken zich openlijk vóór de grondwet uit.

Ook tamelijk genuanceerd uitte zich LPF-woordvoerder Mat Herben. Hij kon voor 90 of 95 procent met de grondwet instemmen, maar juist die resterende 5 of 10 procent waren wezenlijk, zo verklaarde hij.⁹ De Europese Unie had in de ogen van zijn partij echter helemaal geen grondwet nodig. De aanhangers van Fortuyn voerden als bezwaren tegen deze grondwet onder meer de overdracht van asiel- en migratiebevoegdheden aan, evenals de mogelijke toetreding van Turkije en de netto-betalingen van Nederland. [90]

Vrijwel dezelfde argumenten gebruikte het onafhankelijk kamerlid Geert Wilders. Hij trok in een bus het land door – de ‘bustoerNEE’ genoemd –, begeleid door beveiligingsbeambten (omdat hij bedreigingen ontving vanwege zijn standpunten over de islam). Wilders bleef tamelijk geïsoleerd in zijn campagne, mede door zijn beveiliging.

Uitslag

Het kabinet had zich aanvankelijk enigszins op de achtergrond gehouden en voor de ja-campagne slechts 200.000 euro begroot. In mei besloot de regering zich toch volledig in te zetten. Ondanks protesten van tegenstanders werd 3,5 miljoen euro uitgetrokken om advertenties te bekostigen en een folder uit te geven. Aanleiding daartoe gaf waarschijnlijk een opiniepeiling, in opdracht van het kabinet gehouden, die liet zien dat de grondwet nu meer tegenstanders dan voorstanders kende.¹⁰ Het Comité Grondwet Nee spande tevergeefs een kort geding aan. Een paar dagen voor 1 juni ontving de nee-campagne symbolische steun uit Frankrijk, waar het referendum op 29 mei een meerderheid van ongeveer 55 procent voor de tegenstanders opleverde.

Op 1 juni bleek dat de verhoogde inspanningen van het kabinet te laat waren gekomen. Een overtuigende meerderheid van 61,5 procent stemde tegen de grondwet (zie tabel 9). De opkomst was hoog: maar liefst 63 procent van de kiezers had zich uitgesproken, veel meer dan bij de Europese verkiezingen een jaar eerder. Hoewel formeel niet door de uitslag gebonden, besloten het kabinet en de Tweede Kamer het Verdrag voor de Europese grondwet niet meer in behandeling te nemen.

Opnieuw bleek dat de brede parlementaire instemming voor een volgende ronde in de Europese integratie niet spoorde met de steun in de samenleving. Zo'n 85 procent van de Tweede Kamerleden was voorstander van de Europese constitutie, maar van de opgekomen kiezers was ongeveer 38 procent die mening toegedaan. Ongetwijfeld zal bij een deel van de nee-stemmers ook ongenoegen over het zittende kabinet een rol hebben gespeeld bij het uitbrengen van hun afkeurende stem, maar dat veranderde niets aan de consequenties. Met de overwinning van het nee-kamp in Frankrijk en Nederland was de Europese Grondwet van de baan. Na een periode van 'reflectie' besloot de Europese Raad in juni 2007 de Grondwet te vervangen door een 'Hervormingsverdrag', dat in december 2007 in Lissabon werd ondertekend. 'We hebben nu een gewoon verdrag, zonder pretenties, maar met ambities', aldus premier Balkenende.¹¹ De bedoeling was dat het vóór de Europese verkiezingen van juni 2009 door alle lidstaten zou zijn aangenomen. Het referendum in Ierland in juni 2008 gooid echter roet in het eten: meer dan de helft van de opgekomen Ieren wezen het nieuwe verdrag af.